

Bývalý hotel Waldek v Plzni

DANA LINHARTOVÁ

Dnešní historizující budova hotelu Slovan (původně Waldek) v Plzni je pokračovatelem tradice zájezdního hostince a později hotelu, které stávaly ve stejné lokalitě v bezprostřední blízkosti středověkého městského jádra. Autorka stavbu sleduje v kontextu urbanistického vývoje Plzně v 19. století. Hlavní pozornost věnuje tomu, že jde o dílo dvojice známých vídeňských architektů F. Fellnera a H. Helmera, jehož památková hodnota tkví ve vysoké míře zachování původního architektonického řešení včetně mnoha interiérových prvků.

Klíčová slova: Plzeň — hotel Waldek (Slovan) — architektura 19. století — Fellner & Helmer

Město Plzeň prošlo v době po polovině 19. století všeobecně bouřlivým vývojem, jenž počínaje osmdesátými lety ještě zesílil v souvislosti s mimořádným rozkvětem průmyslu, což se obrazilo i na nové vlně výstavby. Tehdy se začalo stavět také v oblasti jižního parkového prospektu ve Smetanových a Kopeckého sadech.¹ Velký význam měl z urbanistického hlediska první regulační plán města od stavitele V. Wiesnera pro oblast Říšského (Jižního) předměstí; v roce 1859 proběhla k regulačnímu plánu soutěž, ve které zvítězil právě Wiesnerův návrh. Podle tohoto plánu byla napříč zahradami vytvořena Jungmannova ulice jakožto přímé pokračování ulice Bedřicha Smetany, vedoucí z historického plzeňského náměstí podél kostela sv. Anny a tehdejšího lycea přes Litickou bránu.²

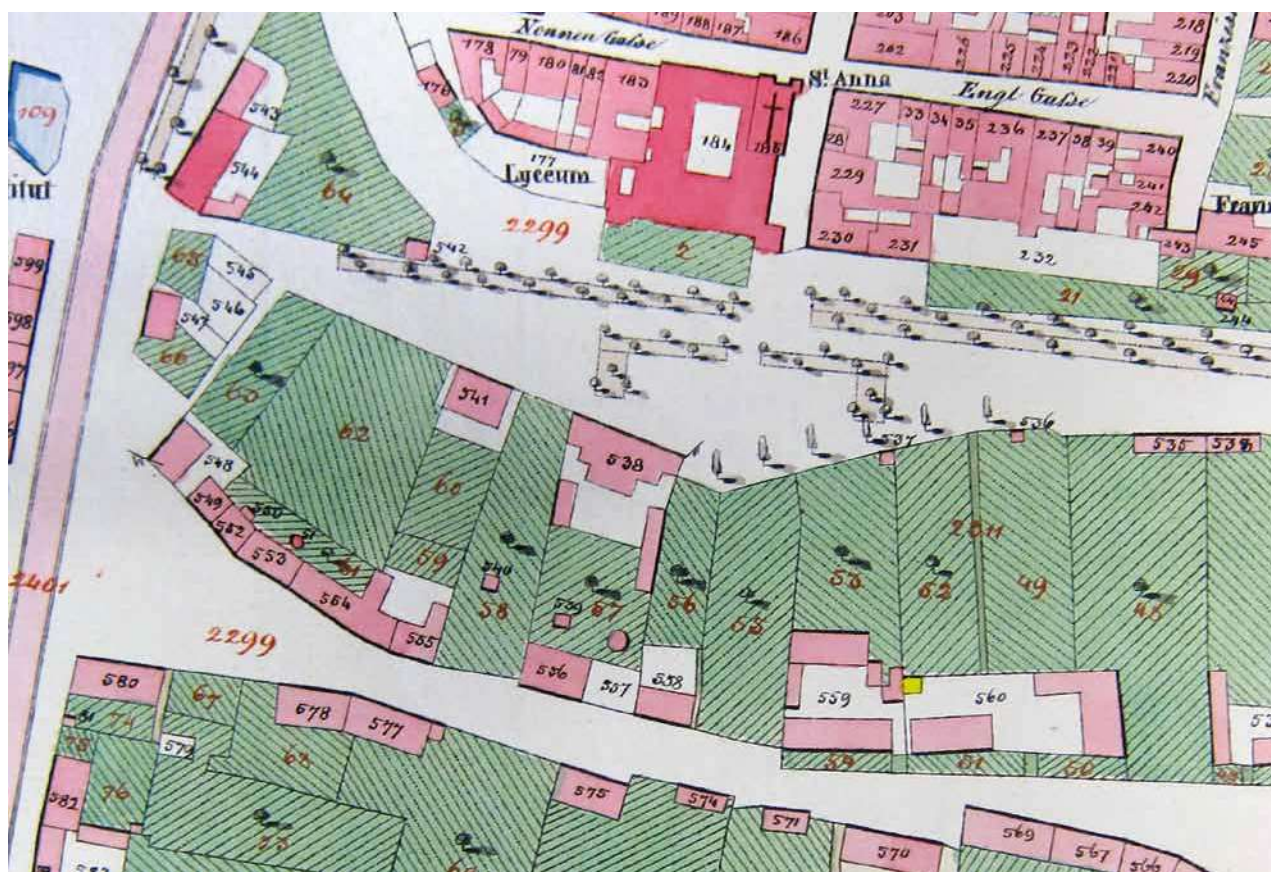
Jungmannovou ulicí vznikla uliční linie, na niž později navázala východní fasáda hotelu *Waldek*. Pokud jde o situaci před výstavbou poměrně rozsáhlé budovy hotelu *Waldek*, jehož architektonický výraz se skoro nezměnil od doby, kdy ho navrhla vídeňská projekční kancelář *Fellner & Helmer*, pak ze srovnání tzv. císařského otisku stabilního

1 Pojmenování Smetanovy sady a Kopeckého sady bylo schváleno na schůzi obecního zastupitelstva 26. 7. 1878. AMP, inv. č. 1663, sign. 2f7, *Protokol zasedání zastupitelstva obecního* (1877–1879), s. 363.

2 *Historický atlas města Plzně*, mapový list č. 15, mapa č. 24; s. IX. KUČA, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, 5. díl, s. 243.

Obr. 1. Plzeň, hotel Slovan. Pohled ze Smetanových sadů. (Foto J. Kaigl, 2017)

Obr. 2. Plzeň, prostor před Litickou bránou na tzv. císařském otisku stabilního katastru. Výřez. 1839. Hotel U korunního prince Ferdinanda (U císaře rakouského) je na stavební parcele č. 538. (Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, reprofoto D. Linhartová, 2016)

katastru z roku 1839 a současného stavu vyplývá, že hostinec, jenž zde původně stál, byl rozlohou i měřítkem mnohem menší a obklopovaly ho na východní i západní straně zahrady. Navíc byl situován poněkud jižněji od dnešních Smetanových sadů. Sousední pozemek parc. č. 56 byl využit pro vznik výše zmíněné Jungmannovy ulice.³

Bývalý hotel *Waldek*, dnes *Slovan*, čp. 75, tvoří poměrně výraznou nárožní dominantu jižní strany Smetanových sadů a současně navazuje na uliční linii zástavby z konce 19. století vně historického jádra města. Původní zájezdní hostinec nechal v roce 1821 postavit hostinský Josef Hannes, a nazval ho *U města Prahy*. Tento název se však dlouho neudržel. Brzy po návštěvě korunního prince Ferdinanda v Plzni v roce 1827, jenž se v hostinci ubytoval, došlo k přejmenování na hotel *U korunního prince Ferdinanda*. Po korunovaci Ferdinanda na rakouského císaře byl hotel opět přejmenován a získal název *U císaře rakouského*.

V padesátých letech 19. století se vedení hotelu ujal Augustin Waldek, a právě po něm hotel dostal svůj další název. V sedmdesátých a osmdesátých letech došlo k provázání hotelové části pomocí nového spojovacího traktu s objektem společenského sálu, jehož hlavní fasáda dnes směřuje do Americké třídy.⁴ – Není bez zajímavosti, že v roce 1885 pobýval v hotelu *Waldek* několik dnů císař František Josef I.⁵

V období let 1891–1896, za majitele Richarda Waldeka, byl hotel radikálně přestavěn. Vše začalo 23. 4. 1891,

kdy R. Waldek podal na purkmistrovský úřad Královského města Plzně žádost o zbourání starého dvoupatrového hotelu čp. 75 a sousedního dvoupatrového obytného stavení čp. 154.⁶ Na místě těchto domů mu vyprojektovala slavná dvojice vídeňských architektů Ferdinand Fellner ml. (1847–1916) a Hermann Helmer (1849–1919) novou budovu hotelu se třemi patry, dispozičně řešenou do tvaru písmena *L*.⁷ V suterénu byly ale zčásti využity konstrukce starších budov; vznikla zde místnost pro agregát k osvětlování a vytápění objektu a zdviž. Kuchyně byla situována směrem do dvora.

V přízemí měla být restaurace a kavárna s příslušenstvím, v prvním, druhém a třetím patře hostinské pokoje, v podkroví směrem do ulic půda, zatímco na straně do dvora obytné místnosti pro služebnictvo. Hlavní vstup na

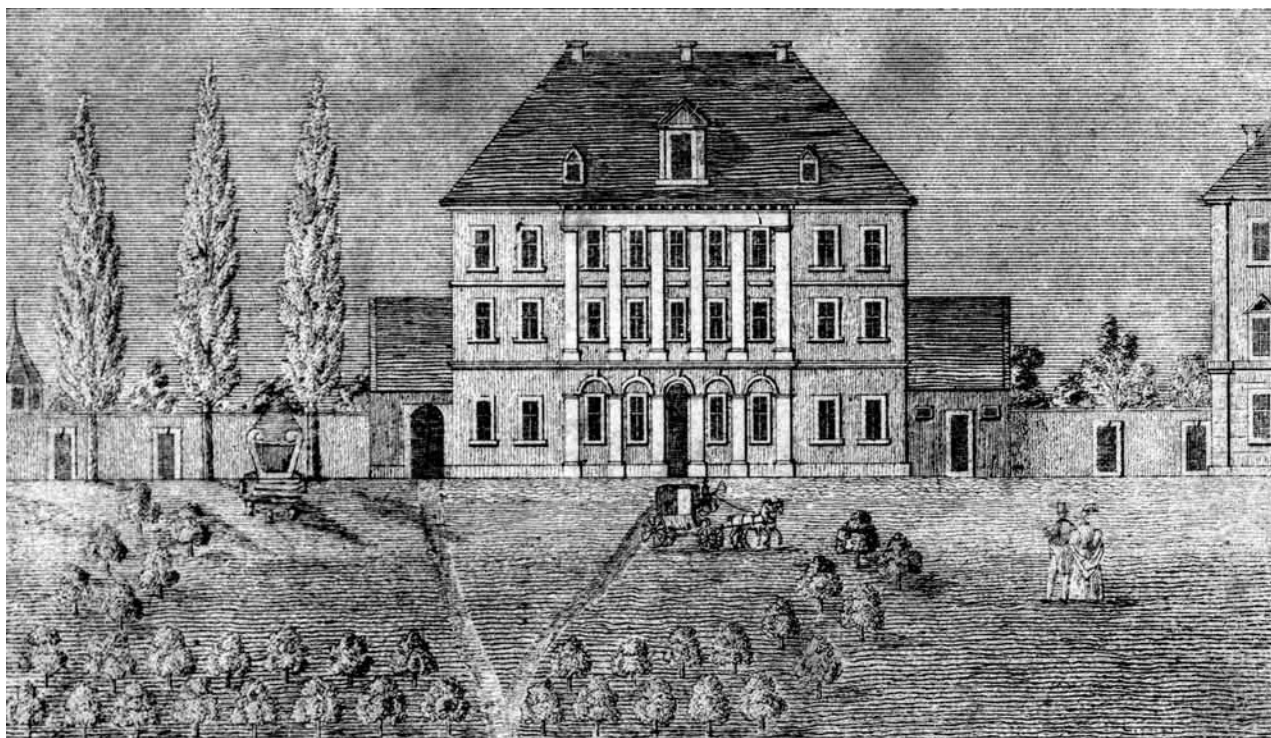
3 ÚAZK, Stabilní katastr, ev. č. 5849, list VII.

4 Původní zděnou galerii sálu nahradila nová konstrukce neorenesanční s litinovými sloupy. Dále zde vznikl velkorysý vestibul na půdorysu písmene *U*. V 2. polovině 20. století v tomto sále působilo divadlo *Alfa*. Dnes je zde restaurace. BERNHARDT, T. et al.: *Plzeň*, s. 105.

5 MAZNÝ, P.; KRÁTKÝ, V.: *100 zajímavostí ze staré Plzně*, s. 49.

6 MMP, Odbor stavebně správní, Stavební archiv, kart. čp. 75.

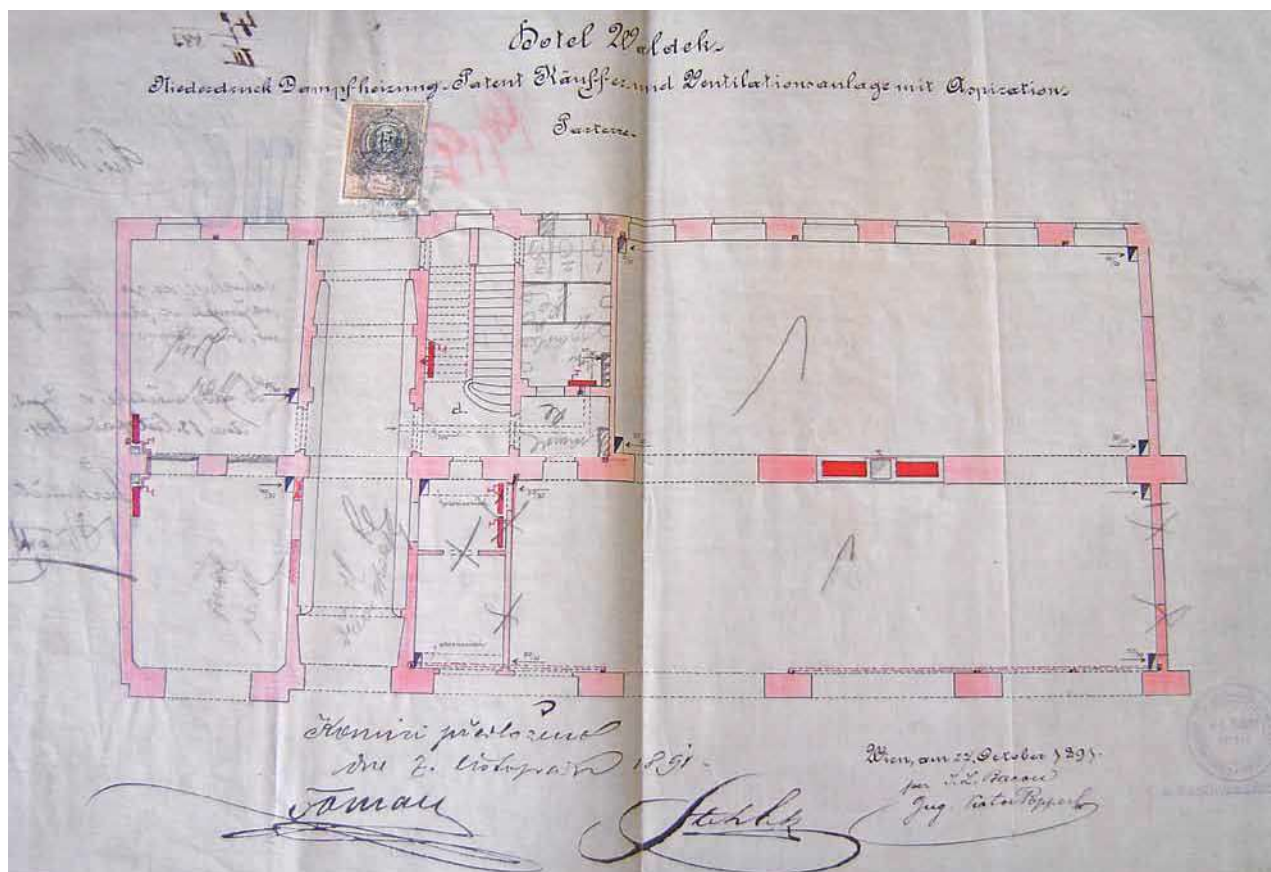
7 Původní stavební plány se nepodařilo dohledat. Dochoval se pouze protokol sepsaný 30. 4. 1891, jehož součástí je i popis – technická zpráva stavby nového hotelu. MMP, Odbor stavebně správní, Stavební archiv, kart. čp. 75.

Obr. 3. Anonym: Hannesův zájezdní hostinec v Plzni. Rytina. 1. čtvrtina 19. století. (Západočeské muzeum v Plzni, reprofoto F. Kraus, 1954)

Obr. 4. Plzeň, hotel U císaře rakouského. Předchůdce budovy hotelu Waldek (Slovan). (Západočeské muzeum v Plzni, foto asi Atelier Č. Hrbek, 80.-90. léta 19. století)

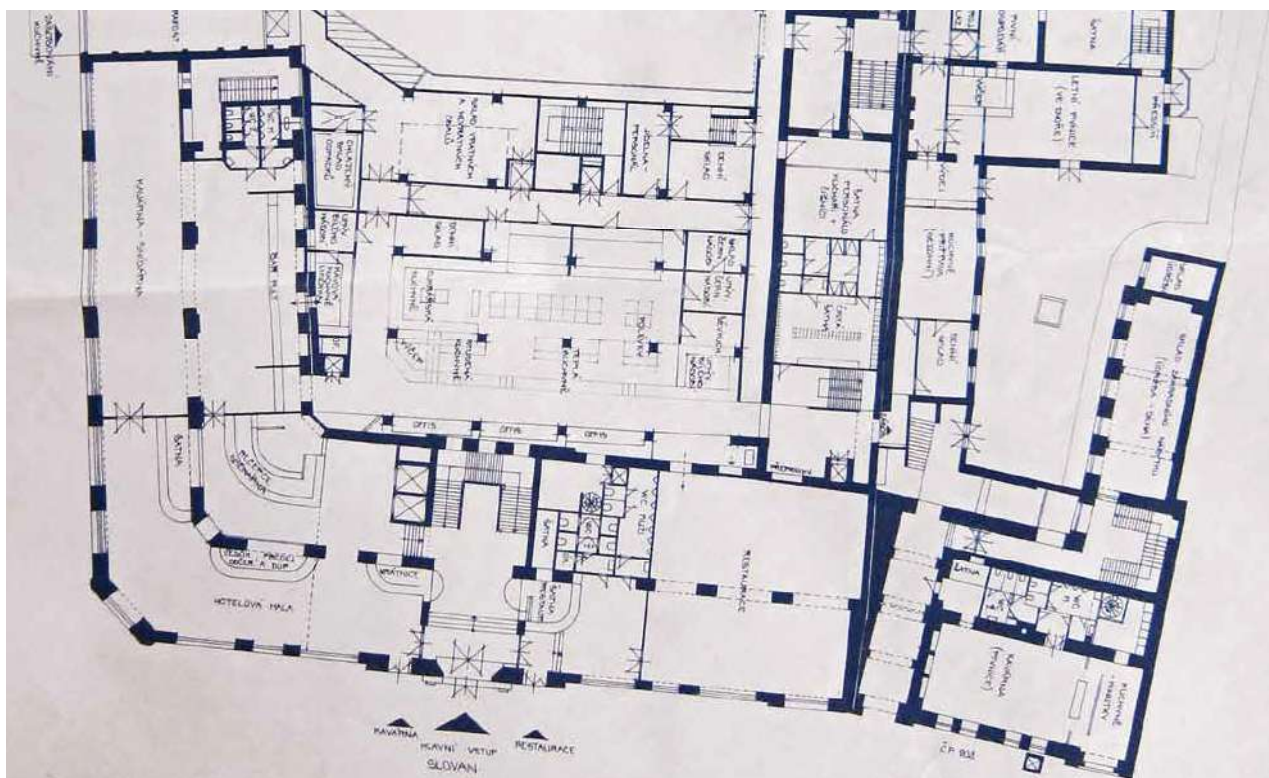

Obr. 5. Victor Popperl: Hotel Waldek, návrh parního topení a přívodu ventilace. Přízemí. Vídeň, 27. 10. 1891. Kolorovaný rys tuší na papíře. Plán přízemí podle stavu ještě před přestavbou. (Magistrát města Plzně, reprofoto D. Linhartová, 2011)

Obr. 6. Plzeň, hotel Waldek. Stav po celkové přestavbě podle návrhu projekční kanceláře Fellner & Helmer. (Převzato z Budapesti Látogatók Lapja = Gazette des étrangers = Fremdenblatt, 1896, s. 85)

Obr. 7. Plzeň, hotel Slovan. Studie rekonstrukce hotelu. Přízemí. 1989. Nerealizováno. (Archiv vlastníka, reprofoto D. Linhartová, 2014)

straně severní, uprostřed průčelí do Smetanových sadů. Průjezd do dvora naopak na východní straně hotelu do Wankovy, původně Poštovní, dnešní Jungmannovy ulice. Mansardová střecha s břidlovou krytinou pouze na vnějších, pohledově více exponovaných stranách do ulice, na stranách směrem do dvora pultová střecha ze šablon z dřevitého cementu. Nad hlavním průčelím včetně obou jeho nároží měly siluetu zdůrazňovat věžovitě střechy. V prvním a druhém patře na nároží i na koncích uličních fasád byly navrženy arkýře, mezi nimiž fasádu členilo několik balkonů. Hlavní vchod do Smetanových sadů zdoben prosklenou markýzou, vyčnívající před fasádu o 3 m, zatímco portál bez soklu měl předstupovat o 1 m, rizality o 40 cm. Proti hlavnímu vchodu s vestibulem bylo navrženo hlavní schodiště; v křídle do Wankovy ulice vedlejší schodiště a další pomocné dřevěné schodiště. Vlastník kromě toho uvažoval také o stavbě otevřené verandy se střechou z dřevitého cementu, a to v zahradě na parcele č. 57.

Přestavba, vlastně novostavba skončila roku 1896. Hotelu dala v podstatě dnešní podobu, i když od té doby ještě prošel několika různými modernizacemi, z nichž poslední výraznější pochází z třetí čtvrtiny 20. století.

Dílo podle architektonického návrhu firmy *Fellner & Helmer* provedl stavitel Eduard Kroh ve dvou etapách. Nejprve bylo zbouráno a znovu postaveno křídlo do Wankovy ulice. Poté bylo postaveno křídlo směrem do Smetanových sadů, přičemž došlo k výše uvedenému vykročení průčelí před stavební čáru. V době své největší slávy měl hotel celkem sto šedesát pokojů s teplou a studenou vodou, dále osobní výtah, ústřední topení, garáže s vlastním benzinovým čerpadlem a kavárnu, restauraci, velkou

koncertní a taneční dvoranu s malou dvoranou pro svatební hostiny. Mimo to zde bývala prostorná stinná zahrada s verandou a zimní kuželník.⁸ V dobovém tisku se dokonce píše, že kavárna umístěná v západním křídle se co do vzhledu vyrovnala světovým podnikům a celá stavba jinak vynikala elegantní jednoduchostí, která je sama o sobě nádhernou. Sklenářské práce a obložení stěn zradcadly prováděla místní firma Tomáš Hecht.⁹ – V roce 1906 nabízela Kateřina Waldeková hotel Měšťanskému pivovaru v Plzni, ale k prodeji nedošlo.

Ve dvacátých letech 20. století se majitelem hotelu stala rodina Smitkových. Podnik tehdy získal název *Grandhotel Smitka*. Na hotel *Slovan* byl přejmenován v době po roce 1948.¹⁰

Na hotel *Waldek* navazoval jižním směrem Waldekův sál, pozdější divadlo *Alfa* (budova čp. 663), s hlavním průčelím směrem do dnešní Americké třídy.

Pokusme se nyní souhrnně postihnout současný stav a hlavní umělecké, uměleckořemeslné a urbanistické hodnoty hotelu *Slovan* v Plzni. Blok čtyřpodlažní budovy tvoří jednu z dominant Smetanových sadů. Nárožní rizalit a oba koncové rizality jsou završeny střešními helmicemi s lucernou. Směrem do Smetanových sadů se nalézá hlavní vchod, umístěný uprostřed tříosého, mírně předstupujícího rizalitu, završeného v úrovni střechy zdobným segmentovým štítem a mohutnou helmicí. Střecha je složena ze dvou částí. Nad symetrickým hlavním průčelím a do

8 *Grand hotel Waldek*, s. 85.

9 Srov. *Nové skvostné místnosti veřejné*.

10 MAZNÝ, P.; KRÁTKÝ, V., c. d., s. 50.

Obr. 8. Plzeň, hotel Slovan. Vestibul. (Foto D. Linhartová, 2014)

Obr. 9. Plzeň, hotel Slovan. Chodba v 1. patře u hlavního schodiště. (Foto D. Linhartová, 2014)

Obr. 10. Plzeň, hotel Slovan. Průhled hlavním schodištěm z 3. patra dolů do přízemí. (Foto D. Linhartová, 2014)

Obr. 11. Plzeň, hotel Waldek. Pohled od severovýchodu. (Západočeské muzeum v Plzni, foto Atelier Ā. Hrbek, 1905)

Jungmannovy ulice se jeví jako střecha mansardová, směrem do dvora navazuje jednodušší pultová střecha.¹¹

Nárožní rizalit a oba koncové rizality jsou zvýrazněny arkýři v úrovni prvního a druhého patra. Střední rizalit hlavního průčelí je v úrovni druhého a třetího patra opatřen pilastry a polosloupky ve vysokém řádu, v úrovni jeho druhého patra se nalézá balkon s balustrádou, vynášený volutovými, štukatérsky bohatě zdobenými konzolami. Další balkony se uplatňují nejen v prvním a druhém patře po stranách středního rizalitu, ale i na koncovém rizalitu v Jungmannově ulici, a to zde v prvním, druhém i třetím patře. V přízemí a prvním patře včetně rizalitů jsou fasády zdobeny pásovou rustikou. Obě zbývající patra mají hladkou omítku, členěnou zejména okenními šambránami a suprafenestrami. Bohatou figurální štukovou výzdobou, zahrnující *putti*, se vyznačuje především hlavní portál (*putti* nad ním nesou kartuši s nápisem *HOTEL*), a dále štít středního rizalitu. Dalšími zdobnými prvky na fasádách jsou nejrůznější hermy a maskarony v suprafenestrách nebo na konzolách, girlandy, kartuše nebo jen prosté listoví a rozviliny. Výrazným architektonickým prvkem vnějších fasád je kovová prosklená konstrukce markýzy hlavního vstupu a velmi zdobné střešní vikýře.

Zádveřím hlavního portálu se vstupuje do vestibulu a dále buď přímo do schodišťové haly s monumentálním schodištěm, které propojuje všechna čtyři nadzemní podlaží, anebo vpravo do restaurace či kavárny. Vestibul má strop na způsob zrcadlové klenby s výsečemi a jemným štukovým dekorem.¹²

Tříramenné hlavní schodiště je opatřeno sloupky z umělého mramoru se štukovými, bohatě zlacenými korintskými hlavicemi, které jsou doplněny hlavičkami *putti*. Mezi sloupky se nalézají jednotlivá pole ornamentálně kovářsky zpracovaného zábradlí. Stylově výzdoba schodiště i vestibulu odpovídá neorokokovému pojetí: vyskytují se zde motivy váz, rozvilin, mřížky, rokaje, květinový dekor, dále stužky, roušky, ale jsou tu i reliéfy s bustami. Prostor hlavního schodiště osvětlují velkoformátová, půlkruhově zaklenutá okna s ornamentálně zdobeným leptaným sklem (signováno: F. Rehwald, Plzeň).

Pokud jde o chodby, míra náročnosti interiéru odpovídá jejich umístění; nejhonosnější výzdobu mají stěny a klenby v prvním patře. Vyskytuje se zde také táflování, řezbářsky zdobené zárubně a suprafenestry trojdílných dveří. V posledním patře jsou v chodbách už jen rovné stropy a novodobé ocelové zárubně dveří do jednotlivých pokojů.

Dvouramenné vedlejší schodiště umístěné v křídle podél Jungmannovy ulice je opatřeno ornamentálně

11 Střecha je fakticky sedlová, s mohutným přesahem směrem do dvora a naopak s kratší, ale příkřejší střešní rovinou směrem do veřejného prostoru, což z menšího odstupů a z pohledu vytváří dojem mansardové střechy.

12 S ohledem na hotelový provoz nebyl prováděn hloubkový průzkum stropu. Pouze bylo poklepem zjištěno, že konstrukčním materiálem klenutých částí je cihla, nikoli prkna s rákosem, jak by tomu bylo např. u stropu s fabionem. Obdobně je tomu u stropu nad hlavním schodištěm.

kovářsky zpracovaným zábradlím, připomínajícím standardní vybavení soudobých nájemních domů.

V suterénu lze rozpoznat dispozici budovy staršího hotelu, jak dokládají placové klenby se segmentovými čely. Pod nárožím se nalézají segmentové cihelné klenby, upevněné do traverz osazených radiálně ke středu stavby. Kromě betonové podlahy a několika ornamentálně zdobených keramických dlaždic při vstupu se zde zachovala zčásti i starší cihelná dlažba.

Bývalý hotel *Waldek* představuje svým pojetím typickou stavbu pozdní fáze historismu na konci 19. století s převažujícím neobarokním tvaroslovím.¹³ V rámci projekční kanceláře *Fellner & Helmer*, která působila prakticky od roku 1873 až do smrti F. Fellnera v roce 1916, časově spadá do období jejího největšího tvůrčího vzepětí. F. Fellner a H. Helmer v Plzni uplatnili svůj oblíbený motiv segmentového štítu, který používali ponejvíce v devadesátých letech 19. století zejména na hlavních průčelích novostaveb divadelních budov. Uvedme aspoň některé další příklady užití tohoto prvku v tvorbě firmy *Fellner & Helmer*: divadlo v Budapešti a Kecskemétu v Maďarsku, v Toruni na území dnešního Polska, v Kluži (Rumunsko), Fürthu (Německo) nebo v Černovicích na Bukovině (dnes součást Ukrajiny).

Helmicová střecha je dalším typickým prvkem architektury hotelu *Slovan* v Plzni. Typický je rovněž střední

rizalit s hlavním vstupem, orámovaný polosloupy a pilastry ve vysokém řádu, které nesou architráv se segmentovým štítem uprostřed, jenž je opatřen zdobně bohatou štukovou výzdobou.

Hotel *Slovan* tvoří pozoruhodnou dominantní stavbu v rámci jak Smetanových sadů, tak i v širším městském kontextu. Rovněž jeho interiéry, kde F. Fellner a H. Helmer aplikovali jak co do výzdoby, tak i dispozičního řešení motivy svých vídeňských palácových staveb, patří k vysoce reprezentativním dílům své doby, a to zejména díky hodnotnému uměleckému řemeslu z konce 19. století. Jejich hodnotu umocňuje skutečnost, že se dochovaly z velké části v autentickém stavu (okna a dveře včetně kování apod.).

Pokud jde o urbanistické souvislosti změn města Plzně v době na přelomu 19. a 20. století, lze konstatovat, že radikální přestavba hotelu *Waldek* neznamenala negativní zásah do tehdy nově se utvářejícího městského okruhu po vnějším obvodu středověkého jádra. Právě naopak, vznikla vhodná dominanta v nároží uličního bloku a na jižní straně Smetanových sadů, budova, která harmonicky souzní s další zástavbou jižního předměstí pocházející převážně z konce 19. století a počátku 20. století.

13 WAGNER-RIEGER, R.: *Wiens Architektur im 19. Jahrhundert*, s. 149.

Prameny

Archiv města Plzně (AMP), inv. č. 1663, sign. 217, *Protokol zasedání zastupitelstva obecního* (1877–1879).

Magistrát města Plzně (MMP), Odbor stavebně správní, Stavební archiv, kart. čp. 75.

Ústřední archiv zeměměřičtí a katastru v Praze (ÚAZK), Stabilní katastr, Císařské povinné otisky map stabilního katastru Čechy, ev. č. 5849, list VII.

Západočeské muzeum, Národopisné oddělení, inv. č. NMP 13377 a d.

Literatura

BERNHARDT, Tomáš et al.: *Plzeň, Průvodce architekturou města od počátků 19. stol. do současnosti*. Plzeň, NAVA, 2013.

Grand Hotel Waldek. *Budapesti Látogatók Lapja = Gazette des étrangers = Fremdenblatt*. 1896, 9. évf., 7–8 sz., s. 85.

Historický atlas města Plzně. Plzeň/Praha, Statutární město Plzeň/Historický ústav Akademie věd ČR, 2009.

KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 5. díl. Praha, Libri, 2002.

MAZNÝ, Petr; KRÁTKÝ, Vladislav: *100 zajímavostí ze staré Plzně*. Plzeň, Starý most, 2003.

Nové skvostné místnosti veřejné. *Nové Plzeňské Noviny*, 12. 10. 1892, č. 82, nestránkováno.

WAGNER-RIEGER, Renate: *Wiens Architektur im 19. Jahrhundert*. Wien, Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, 1970.

Summary

The former Waldek Hotel in Pilsen

Keywords: Pilsen — Waldek (Slovan) Hotel — 19th-century architecture — Fellner & Helmer

Built between 1891 and 1896 as the Waldek Hotel, the current Slovan Hotel represents one of remarkable dominating features of the late 19th-century Revival style in the city of Pilsen. Situated in close proximity to the historic town centre, this structure is noteworthy not only with regard to the city planning, but also because of its architectural design, with the renowned Viennese architects F. Fellner and H. Helmer following here up with the well-proven

solutions to the facades and interiors of their palatial edifices in Vienna. Although this structure may not stand out by virtue of an inventive architectural solution (much like many other buildings completed by the above two associates), it is definitely possible to declare that it has marvellously met its function of a representative hotel enhanced with a restaurant and a café. Moreover, it has the makings of meeting its purpose at the present time, as well. In terms of preserving the authentic architectural features, this edifice also undoubtedly ranks among the structures with abundant original parts of both the interior and the exterior.

(Translated by Karel Matásek)